PINAR'IN VE CEVAT'IN YENİDEN DOĞUŞ ZAMANLARI

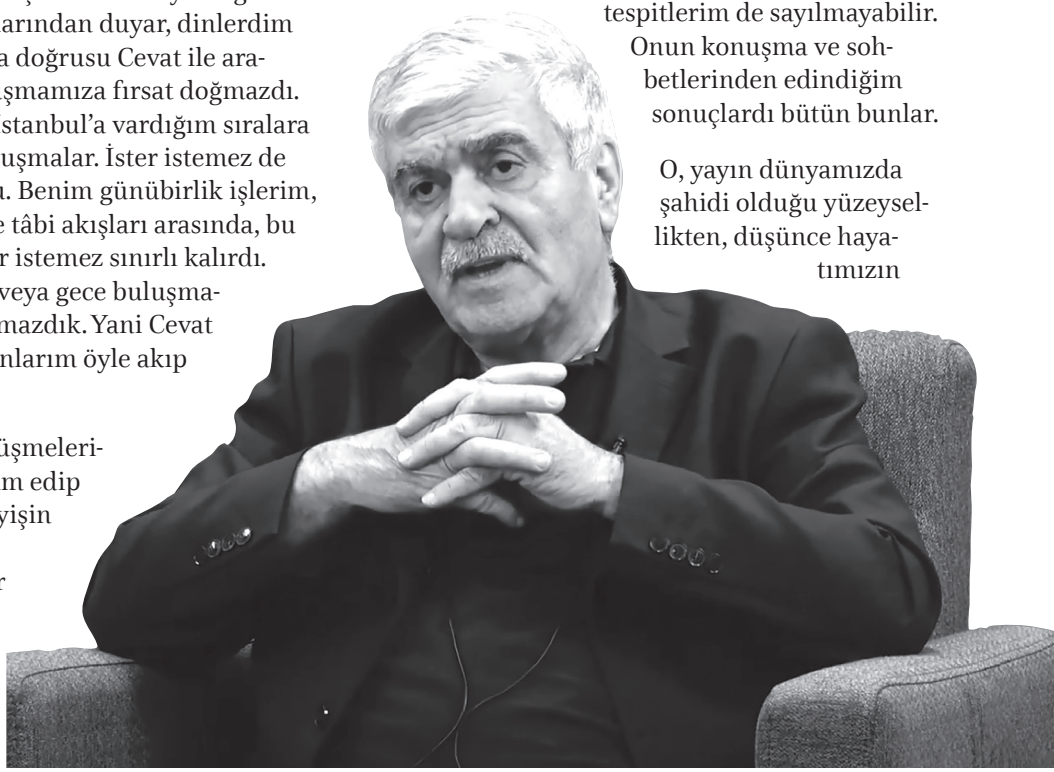
NECMETTİN TURİNAY

Bazı insanları sevmek, onların yakınlığını duymak ne güzeldir! Birbirinden uzaklarda olsanız, uzun aralarla görüşüyor olsanız bile! Onlara karşı duyduğunuz yakınlıkta hiçbir azalma olmaz. Hâliyle sözünü ettiğim duygular sık oturup kalkmalardan, uzun uzadıya sohbetlerden ileri gelmeyebilir. Gördüğünüz gibi yakın çevrenin hilafına, benim Cevat ile ilişkilerim hep uzaktan uzağa idi. Fakat benim gibi onun da eski bir Mücadeleci olduğu bilinirdi. Ne var ki o eski hareketten niçin ve nasıl ayrıldığını bilmezdim. Hep başkalarından duyar, dinlerdim o eski hikâyeyi. Daha doğrusu Cevat ile aramızda, bunları konuşmamıza fırsat doğmazdı. Ankara'dan ara ara İstanbul'a vardığım sıralara denk düşerdi bu buluşmalar. İster istemez de zamana bağlı olurdu. Benim günübirlik işlerim, onun kendi trafiğine tâbi akışları arasında, bu görüşmelerimiz ister istemez sınırlı kalırdı. Çoğu zaman akşam veya gece buluşmalarına da fırsat bulamazdık. Yani Cevat gibi, benim de zamanlarım öyle akıp giderdi.

Anlayacağınız o görüşmelerimiz uzun uzun devam edip gitmez, eski bir özleyişin nakaratlı şarkılarını andırırdı. O konuşur ben dinlerdim, yerine göre de ben konuşurum o dinlerdi. Ayrıca onun konuşmaları bana zevk verirdi. Kendi sözlerimi kısa tutmaya çalışırdım. Cevat konuşsun, kendini daha çok anlatsın diye!

İşte o konuşmalarımız sırasında şunu fark ettim, Cevat'ın geçmişe takılıp kalan bir yanı yok gibi idi. O önündeki işlerle, geleceğe yönelik tasavvurları ile dopdolu yaşardı. Dahası işini ve zamanını süratle planlar, önündeki bir yığın işlere de büyük bir ivme kazandırırdı. Kaldı ki bunlar, benim gözleme dayalı tespitlerim de sayılmayabilir. Onun konuşma ve sohbetlerinden edindiğim sonuçlardı bütün bunlar.

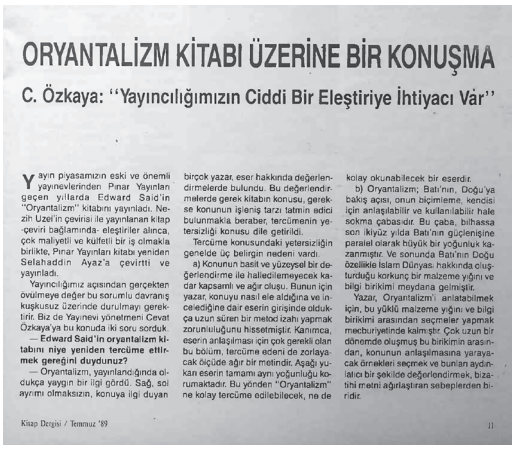
O, yayın dünyamızda şahidi olduğu yüzeyselliklen, düşünce hayatımızın

Cevat Özkaya, Balıkesir Millet Kütüphanesi Ahmet Kot Kitaplığı'nın düzenlediği Müteferrika Sohbetleri'nde yayıncılık serencamını anlattı. (25 Haziran 2023)

kapalı ve hep yerinde sayan tekerrürlerinden acı duyardı. O anlarında Cevat, acılı bir ruhun nağmelerine dönüştürürdü konuşmalarını. Daha doğrusu o anlarda sadece konuşmaz, su gibi akardı. Sözlerinin içeriği ufuklara vurur, çarpar ve geri akisler yapar dururdu. İşte ben Cevat'ın bu yanlarını çok sevmiştim. O anlarında da tek bana konuşur gibi görünen Cevat, bir bakıyorsunuz kendi kendine hitap ediyor, bir bakmışsınız gözlerini ufuklara çevirmiş, görmediği ve bilmediği ıssız bir insanlığa yönelmiş gibi öyle konuşuyordu. Yani o anlarında fark etmiştim Cevat'ı. Ondaki gizli cevheri! Büyük ruhlara has hilkatinin tezahürlerini! Yani o anlarında Cevat'ın zihni gibi dili de açılırdı. Kendinde mevcut olduğundan emin olduğum büyük ruhların heyecanı doldururdu içini, dışını.

Onun uzun bir geçmişe takılıp kalmış eski yaşanmışlıklarını, ikide bir sofranıza taşıyan bir yanının bulunmadığını söylemiştim. Evet, öyle idi Cevat! Fakat bu hâli onu, her hâlde hafızasını günübirlikte tüketen birine de döndürmemişti. Burada kastettiğim sanırım anlaşılmış olmalı. Kabuk tutmuş eski bir yarayı, fırsat buldukça kaşıyıp durmamasını kastediyorum.

ORYANTALİZM KİTABI ÜZERİNE BİR KONUŞMA

C. Özkaya: ''Yayıncılığımızın Ciddi Bir Eleştiriye İhtiyacı Var''

Yayın piyasamızın eski ve önemli yayınevlerinden Pınar Yayınları geçen yıllarda Edward Said'in "Oryantalizm" kitabını yayınladı. Nezih Uzel'in çevirisi ile yayınlanan kitap çeviri bağlamında eleştirilere alınca, çok maliyetli ve külfetli bir iş olmakla birlikte, Pınar Yayınları kitabı yeniden Selahaddin Ayaz'a çevirtti ve yayınladı.

Yayıncılığımız açısından gerçekten övülmeye değer bu sorumlu davranış kuşkusuz üzerinde durulmayı gerektirir. Biz de Yayınevi yönetmeni Cevat Özkaya'ya bu konuda iki soru sorduk.

— **Edward Said'in oryantalizm kitabını niye yeniden tercüme ettirmek gereğini duydunuz?**

— Oryantalizm, yayınlandığında olduğuça yaygın bir ilgi gördü. Sağ, sol ayrımı olmaksızın, konuya ilgi duyan birçok yazar, eser hakkında değerlendirmelerde bulundu. Bu değerlendirmelerde gerek kitabın konusu, gerekse konunun işleniş tarzı tatmin edici bulunmakla beraber, tercümenin yetersizliği konusu dile getirildi.

Tercüme konusundaki yetersizliğin genelde üç belirgin nedeni vardı.

a) Konunun basit ve yüzeysel bir değerlendirme ile halledilemeyecek kadar kapsamlı ve ağır oluşu. Bunun için yazar, konuyu nasıl ele aldığına ve incelediğine dair eserin girişinde oldukça uzun süren bir metod izahı yapmak zorunluluğunu hissetmiştir. Kanımca, eserin anlaşılması için çok gerekli olan bu bölüm, tercüme edeni de zorlayacak ölçüde ağır bir metindir. Aşağı yukarı eserin tamamı aynı yoğunluğu korumaktadır. Bu yönden "Oryantalizm" ne kolay tercüme edilebilecek, ne de kolay okunabilecek bir eserdir.

b) Oryantalizm; Batı'nın, Doğu'ya bakış açısı, onun biçimleme, kendisi için anlaşılabilir ve kullanılabilir hale sokma çabasıdır. Bu çaba, bilhassa son ikiyüz yılda Batı'nın güçlenişine paralel olarak büyük bir yoğunluk kazanmıştır. Ve sonunda Batı'nın Doğu özelliklerinde İslam Dünyası hakkında oluşturduğu korkunç bir malzeme yığını ve bilgi birikimi meydana gelmiştir.

Yazar, Oryantalizm'i anlatabilmek için, bu yüklü malzeme yığını ve bilgi birikimi arasından seçmeler yapmak mecburiyetinde kalmıştır. Çok uzun bir dönemde oluşmuş bu birikimin arasından, konunun anlaşılmasına yarayacak örnekleri seçmek ve bunları aydınlatıcı bir şekilde değerlendirmek, bizatihi metni ağırlaştıran sebeplerden biridir.

Kitap Dergisi / Temmuz '89 11

12 Eylül 1980 Darbesi sonrası düşünce ve kültür hayatı ayakta kalmaya çalışırken yayın hayatına başlayan Pınar'ın ilk kitaplarından biri Edward W. Said'in Oryantalizm kitabıydı.

Yoksa bir ara yönetimini üstlendiği, etrafında ciddi yazıcı gruplar oluşturduğu dergisi kapanmış biri, böyle bir finali nasıl olur da unutur? Dahası kapanan sadece *Pınar* dergisi de değildi! Cemil Meriçlerin, Mehmet Kaplanların, Metin Erksan gibi dehaların, büyük sular gibi aktığı bir mecmua idi *Pınar*. Cevat idi onları bir araya getiren! Onlara güven verdiği gibi, kendinde var olan gençlik iksiri ile onları eşleştiren de gene Cevat idi. Anlıyor musunuz bilmem? Fakat şimdi o Cevat nerede? Göz nuru döktüğü eski *Pınar*'ın sayfaları nerelerdedir?

Yani o ara dönemde sağlam bir hareket dağılıyor veya siz ondan kopuyorsunuz. Kaldı ki 1980 öncesi dönemin şartları biraz da böyle idi. Kendi içine kapanmış yarı siyasi, ideolojik örgütlenmeler, demem daha doğru olur buna. İşte bir insan veya insan grubu, bir anda, alıştığı bir dünyanın dışında buluyor kendini. Sadece onlar değil, o yapının bütünü dağılıyor, oradan oraya savrulmalar oluyordu. Güzel bir şarkının nağmeleri alt üst olmuş gibi. O şarkının notaları bir kasırga esmiş gibi, oradan oraya savrulup dağılıyor. Toplu yaşamaların ve hiyerarşik yapıların verdiği güven hisleri geride kalıyor, her birey veya parçalı grup yeni bir dünyanın kapılarını aralamaya başlıyor. Hiyerarşik niteliği bulunmayan yepyeni bir dünya! Çünkü eskiden saatleri başkası kurar, yapacağınız işleri başkaları planlar ve size öyle tevdi ederken, şimdi her iş yeniden planlanmak üzere önünüze yığılıp kalmamış mı?

Cevat işte o aşamada, tabii ki çok sevdiği arkadaşları buna dahil, yepyeni bir doğuşu yaşıyor. Bir dünyadan bir başka dünyaya doğmak gibi bir şey bu! Kişinin yeniden doğması ya da o doğuşu bizzat kendilerinin planlamaları! Kendi gerçeklerini ve Türkiye'yi yeni baştan okumaya çalışmak gibi. İstikbali de buna göre planlamak ihtiyacı. Türkiye adına duyulan yüksek bir sorumluluk şuuru ile.

Kuşkusuz ağır bir yükten, sorumluluk duygusundan söz ediyorum burada. Yoksa eski dönemden farklı olarak, hürriyetine kavuşmuş birilerinin rehavetinden değil. Çünkü Türkiye için 1978-1980 arası adım adım, darbe kampanalarının çalmaya başladığı bir dönemdi. Huzursuz, kendi içinde gergin, dinî anlayışların karmaşa içinde yüzdüğü, siyasi iktidarların sık sık el değiştirdiği dönemlerden geçiyorduk

çünkü. Cevat'ın da içinden geldiği o eski yapının berhava olmasını, daha doğrusu paramparça hâle gelmesini böyle düşünmek gerekir. Çünkü toplumsal, siyasi, dinî hayat ve yapılar toplu olarak sarsıntılar geçiriyordu o sıralar. Kaldı ki bütün bunlar Türkiye ile de sınırlı değildi.

Bir bakmışsınız İran'da esmeye başlamış devrim rüzgârları. Şahlık rejiminin kökleri sarsılıyor. Ruslar da Afganistan'a inmemiş mi? Aynı sıralarda Pakistan'da Ziyâül Hak darbesi ve o arada Afganistan'da siyasi-İslâmî mücadelenin kurgulanması denemeleri. Bu yüzden Türkiye'de vuku bulan 12 Eylül 1980 Darbesi'nin iç şartları ile bölgesel dinamiklerini bir arada okumak gerekiyor.

Tabii bir de Yunanistan'ın NATO'ya avdetine, askerî darbecilerin olumlu yaklaşımı, yani itiraz etmemeleri. Dahası da var. O ara Yunanistan'ın, Avrupa Ekonomik Topluluğu'na kabulü hem de Türkiye dışlanarak! Unutulmamalı ki her iki konuda da siyasi iktidarlar, Amerika'ya ve Avrupa'ya direniyor, âdeta kök söktürüyorlardı. Bir de tabii bu gelişmelere ilave olarak, Ortadoğu'da şahidi olduğumuz dinî, siyasi depresyonlar. Darbe üzerinden bunların içteki yansımaları. Toplumu buna göre yeniden dizayn etme arayışları.

Ne görelim, o aşamada Türkiye halkı Menzil'e taşınmaya başlamamış mı? İl il bütün Türkiye!.. Yani tasavvufi hareketler için, itibarlı yeni bir dönemin kapıları aralanıyordu. Yeşil Kuşak teorisinin inşa edildiği, şimdiki liberal anlayış ve uygulamaların öncü denemeleri vs. Bu örnekler yeter mi, bilmiyorum. Dahası var çünkü. Tasavvufi akımların karşıtı olarak, anti-tasavvufi tutumlara da basbayağı yol veriliyordu o yıllarda. Mealcilik, ücretsiz servis edilen tefsirler vs. Hele bir de günümüzle Asrı Saadet arasında kalan tarihî tecrübelerin inkârı, gözden düşürülmeye çalışılması. Yani medeniyet reddiyelerinin modaya dönüştürüldüğü zamanlar. Paranın ortadan kaldırılacağını vaat eden siyasi, İslâmî histeriler de bayağı revaçta!

Özet olarak ifade etmeye çalıştığım bu zamanları, Türkiye için önemli bir geçiş evresi addetmek gerekebilir. Bir yandan Türkiye, öbür yandan da yeni bölgesel dinamikler bakımından. Dolayısıyla Cevat'ın kendisi de, mensubu olduğu *Pınar* hareketi de bu şartlarda inşa olunacak demekti. O hâlde dağılmış, bir bakıma da kendi kendini münfesih hâle getirmiş eski bir hareketin feshinden geriye ne kalmış olabilirdi? Yani eskinin devamı sayabileceğimiz yanları? Özellikle de eski tecrübe ve geleneklerini ciddi bir özeleştiriden geçirdikten sonra! İslâm dünyasında ortaya çıkan iniş çıkışlar arasında nasıl bir tutum takınılabilirdi?

Burada benim ilk dikkatimi çeken, Cevat ve arkadaşlarının, "tekil dil kullanımı"nın gücünü keşfetmeleridir. Ortak cemaat dili yerine, kendi sorumluluğunun bilincine ermiş özgün bireyin dilini keşfetmeleri! Bu geçişte Cevat'ın rolünü ziyadesiyle önemsediğimi söyleyebilirim. Vurgulu, dolu dolu cümleleriyle, her farklı ortamda kendini ifade edebilmesi her bakımdan önemlidir. Bu özgüvenli dilin, ondaki örgütsel tecrübelerden, cemaat adına üstlendiği temsil yeteneğinden ileri geldiğini düşünenler bulunabilir. Hayır, Cevat'ta gördüğümüz daha yeni ve farklı bir dil idi.

Bunda, Cemil Meriç'in yanında geçirdiği uzun zamanların, yaptıkları ortak okumaların payı büyük olmalı. Bu buluşmalar sırasında Cevat'ın Batılı düşünürleri, Batı'nın kendi içinde oluşan eleştirel zihniyete mensup sınıfları iyi okuduğu da anlaşılıyor. Mevcut bir düşünceye eklenir gibi değil, onu fethetmeye çalışan yeni bir okuma idi bu. Bu vesile ile Cevat, Batı düşünce geleneğini irdeleyen yeni sınıf düşünürleri erken keşfetmişti diyebilirim. Bu yaklaşımını bilahare Doğulu ve yerli düşünürler üzerine de teksif etmişti. Bu arada bir şey daha dikkatimizi çekiyor. O da İran, İran Devrimi ve düşünürleri üzerine yoğunlaşmak. Anlaşılıyor ki Cevat'ın pergel metaforu, Batı'ya ve Doğu'ya doğru genişleyip duracaktı. Sizin anlayacağınız, Cevat'ın *Pınar*'ı yeniden akmaya başlayacak görünüyordu. Fakat bu sefer bir dergi olarak değil, 1980 sonrasına rengini veren öncü bir yayınevi olarak.